

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureş, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

EPIPHENOMENON OF ALLEGORIZATION IN MODERN AND POSTMODERN LITERATURE

Ludmila Şimanschi

**Assoc. Prof., PhD, The Philology Institute of the Moldavian Academy of
Sciences**

Abstract: The communication puts into question the adventure of remodeling the allegorical formula in different literary contexts: modern/ postmodern, soviet/ post-soviet. Allegorical approach from the perspective of changes of paradigm discovers the vitality of code in history of literature and reconfiguring of genre in every era. Relative return towards classic pattern with extension into formula novel-allegory, which is increasing in an existential novel, and the explosion of South American novelistic, theatrical allegory, the political allegory, which recovers the magic-fantastic mode of daily reality, and the mighty revulsion in modernity and postmodernity demonstrates that allegorisation as literary model, technique formula that transforms the adventure and searching in meditation on the human condition, cod, literary-semiological category, structure, but, in the alternative, a form of the game, means of ingress into an ontic reality, universe conceived as a game, remains viable and appreciated every time as the new mechanism for the generation of meanings through overloading the reality of new dimensions out of stereotyped schemas (existential allegory, allegory detached of the self of author, allegory subordinated to the mythical and magic realism, the historical novel recycled in allegory, subversive allegory subordinated to ambiguous literature of the soviet period, allegory that reports to totalitarian dystopia, allegory of literature).

Allegorical fiction became stronger again in postmodernity than fiction over fiction, deconstructivist/ constructivist and fracturist/ intertextual architecture, then has been exceeded the radicalism of findings that allegorisation is obsolescent, belongs par excellence to literature written in communism, literary style and, as such, the soviet way of life, technique of occulting of subversive message, solution of compromise, with aesthete-experimental valency.

Recourse to allegory as a protest form, polemic with all masks of the post-industrial era, who preferred to retreat into an artificial optimism and get out of degrading inevitable world crisis, not only financial and political, but also the ontological, reveals the reactivation of the inherent function of allegorical writing to mark critical moments of being and resets the systems of values in an age when the old allegory we're pushed on the verge of psychological drama of simulation-provocation of reality within reality.

Keywords: allegorization, phenomenon of allegorization, allegorical formula and structure, novel-allegory, the restoration of parable.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

Comunicarea pune în discuție aventura remodelării formulei parabolice în diverse contexte literare: moderne/ postmoderne, sovietice/ postsovietice. Abordarea parabolicului din perspectiva schimbărilor paradigmatică descoperă vitalitatea codului în istoria literară și reconfigurarea genurilor în fiecare epocă. Reîntoarcerea relativă spre tiparul clasic cu prelungirea în modernitate a tiparului roman-parabolă, care ia amploare în romanul existențial și explozia romanescă sud-americană, teatru-parabolă, parabolă politică, parabolă neorealistă, care recuperează dimensiunea magic-fantastică a realității cotidiene, și puternicul reviriment în modernitate și postmodernitate demonstrează că parabolizarea ca modalitate literară, formulă-tehnică, care transformă aventura și căutarea în meditație asupra condiției umane, cod, categorie literar-semiologică, structură, dar, în subsidiar, o forma de joc narativ, mijloc de pătrundere într-o realitate ontică, univers conceput ca un joc, rămâne a fi viabilă istoric și de fiecare dată apreciată drept nou mecanism de generare de sensuri prin supraîncărcarea realului cu dimensiuni noi și de ieșire din scheme stereotipe (parabola existențialiștilor, parabola detașată de eul autorului, parabola tributară formulei realismului mitic și magic, romanul istoric reciclat în varianta parabolei, parabola subversivă, subsumată esopismului din perioada sovietică, parabola care își subordonează o distopie totalitară, parabola literaturii).

Ficțiunea parabolică a devenit iarăși mai puternică în postmodernitate decât ficțiunea asupra ficționării, arhitectură deconstructivistă/ constructivistă și fracturistă/ intertextualistă, odată cu depășirea radicalismului constatările că parabolismul este desuet, aparține prin excelență literaturii scrise sub comunism, stil literar și, ca atare, mod de viață sovietic, tehnică de ocultare a mesajor subversive, soluție de compromis, cu valențe estet-experimentale. Recursul la parabolic ca formă de protest, polemică cu toate măștile epocii postindustriale, care a preferat să se retragă într-un optimism artificial eschivându-se degringoladei în o criză mondială inevitabilă, nu numai financiară și politică, dar și ontologică, relevă reactivarea funcției inerente a scriiturii parabolice de a marca momente critice de existență a ființei și societăților, reaşezând sistemele de valori într-o epocă când de la vechea parabolă suntem împinși în pragul psihodramei, al simulării-provocare de realitate în sânul realității.

Dacă secolul al XX-lea literar intra din istorie în parabola existențială, scoțând spațiul din sferele istorico-geografice, atunci valențele parabolice al romanescului postmodern, care revine la sistemul social și politic, se înscriu pe coordonatele distopiei post-totalitare cu multiple nuclee narrative. Structurile fictive postmoderne repun în evidență caracterul problematic și plurivalent, care exprimă universalul. Plurivalența ficțiunilor și structura lor intenționat aluzivă revelează categoria literar-semiologică a parabolei politice și sociale.

Romanele *Gluma* și *Lentoarea* ale scriitorului occidental Milan Kundera, evadat din lumea închistărilor ideologice ale regimului comunist, propun o problematizare etică a lumii descentrate occidentale, relevând criza autorității etice a societății contemporane și relativitatea codurilor etice și a practicilor morale în posttotalitarism. Construcțiile romanești revizuiesc ironic și grav condiția morală în variate contexte istorice: maximalismul eroic al disidenței comuniste, pluralismul posttotalitar, care furnizează multiple valori cu opțiuni personalizate, atmosfera neindividualismului modern și nehedonismul postmodern, care impune o moralitate ambiguă.

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

Personajul-narator Ludvik, una din vocile construcției polifonice a *Glumei*, viciat de neîncredere din cauza excomunicării și a destinului dureros nedreptățit, își caută un *temei moral* în orgoliul de a condamna umanitatea. Patosul sentimental al moralității, canalizat spre scepticism și ură, distruge orice valoare, condamnând înverșunat atât moralitatea exagerată a celor care dețineau *volanul istoriei* în comunism, cât și excesul de imoralitate ce se practică în prezent, egoismul noii epoci, ce nu permite eliberarea de povara măștilor artificiale.

Revizuirile etice, aplicate propriei ființe malformate de spiritul reformator totalitarist, sunt intransigente, dezaprobarea ambivalenței persoanei este urmată de mărturisirea unei instabilități interioare corespunzătoare celor care joacă roluri false: „Eram unul din acei cu mai multe fețe, eram serios entuziast și plin de convingere în ședințe, iscoditor, caustic și înțepător în compania prietenilor cei mai apropiați, cinic și de o spiritualitate încrâncenată în prezența Marketei, și când eram singur eram descumpănit și tulburat ca un elev.” (Kundera 2003, 40). Pierderea certitudinii și îndoiala asupra identității chipului apar o dată cu simularea forțată a fețelor disproporționate, în care nu se putea integra cu totul, provocându-i criza totală a identității, din care nu se poate redresa: „Am început deci să-mi controlez oarecum zâmbetele, ca apoi să simt în mine o mică fisură ce se deschidea între ceea ce am fost și ceea ce (potrivit opiniei și spiritului epocii) trebuia să fiu și mă străduiam să fiu.” (Kundera 2003, 40).

Atunci, când încearcă să se salveze de căderea în *afara făgașului vieții sociale și politice* și speră să depășească conștiința dezechilibrului, pare că reușește să se elibereze miraculos de băjbâială printre fețele artificiale și ajunge să-și instituie un alt sistem de valori în care domină liniștea, simplitatea și modestia. Umanizându-se se leapădă de marile griji ale epocii, de mrejele logocrației comuniste: problema cosmopolitismului și internaționalismului, a vigilenței și prudenței, dispute privind definiția dictaturii proletariatului, politica legată de strategia, doctrina, tactica ei de cadre, de care a fost infectat și la care nu ar fi renunțat dacă nu era degradat ierarhic, căci beția puterii și postura de făptuitor al istoriei era prea tentantă și euforică: „...eram, pur și simplu, vrăjiți de istorie; eram amețiți prin aceea că înșfăcasem istoria de beregată și o simțeam sub noi; ce-i drept după aceea lucrurile au evoluat, în cea mai mare parte, spre o hidoasă sete de putere, dar, în același timp, există în povestea asta (și poate îndeosebi la noi, tinerii) iluzia, cât se poate de ideală, că tocmai noi eram cei ce inauguram acea epocă a omenirii, în care omul nu va fi în *afara* istoriei, nici *subcălcâiul* istoriei, ci el va fi făptuitorul și dirigiuitor al ei.” (Kundera 2003, 102).

Din incipitul narațiunii, Ludvik își autodeconspiră metaleptic „misiunea cinică și vulgară” (Kundera 2003, 6) de răzbunare, întreținută de ura mistuitoare de durată istorică: „forța celor 15 ani de ură” (Kundera 2003, 128). Incisivitatea debordează în dialogurile confesive amicale întreținute cu alt personaj, medicul Kostka, un om straniu, de o grijulie moralitate și deopotrivă de o ciudată neliniște și instabilitate, care îi divulgă esența distructivă a firii, declarându-l distrugător de decoruri și de valori, și care încearcă să-l atenționeze asupra poziționării greșite arogante, ce îi afectează destinul personal: „...dar spune-mi, te rog, dacă ești atât de sceptic, de unde această certitudine a dumitale că te pricepi să deosebești decorul de zid? Ce faci dacă te înșeli? Dacă sunt niște valori și dumneata ești un distrugător de valori?” (Kundera 2003, 13).

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

Ura se extinde, la început, de la cei care l-au lovit cândva asupra întregii umanității, căci toți cei cu care vine în contact sunt supuși unui examen cumplit și umilitor, născut „dintr-un orgoliu având un temei moral” (Kundera 2003, 110), neputând accepta josnicia comună: „Conștiința jalnicei mele neputințe nu se împacă deloc cu jalnica neputință a altora.” (Kundera 2003, 110). Neiertarea îl mistuie, căci ajunge a fi o ideocrație individuală, hrănită de propriile teorii post-moraliste: „Omul, această ființă care arde de dorința unui echilibru, își cumpănește povara răului ce i-a fost aruncată în spinare, cu povara urii.” (Kundera 2003, 380). Înțelegând că nu poate anula principiul umanitar, își restrânge ura la o singură persoană: „o concretizează în cele din urmă individual, asupra unuia sau altuia dintre semenii săi” (Kundera 2003, 380). Îmbrăcându-și masca dură a răzbunării, duce la realizare un plan mârșav cu o certitudine de neînțeles, dar nu are satisfacția visată, căci vremurile și oamenii s-au schimbat și realitatea îl înșală. Dezechilibru pune din nou stăpânire pe el: deși resortul urii nu mai are nici un sens, el continuă să lupte cu înverșunare: „Cum să-i explic că ura față de el îmi cumpănește povara răului căzută peste tinerețea mea, peste viața mea. Cum să-i explic că am nevoie să-l urăsc.” (Kundera 2003, 380).

Cu greu se leapădă de destinul său, recunoscând josnicia propriului comportament și eroarea religiei personale a răzbunării, dorind să ia întreaga vină și răspundere pentru aventura absurdă și feroce, dar continuă să facă aceeași eroare de a căuta și descoperi cauzele înșelării: „Trebuie să duc până la capăt disputa mea cu lumea lucrurilor materiale.” (Kundera 2003, 386). Conștientizând că lungă cursă a luptei cu trecutul e zădarnică, căci nimic nu poate fi pedepsit și răscumpărat, acceptă amar să înlocuiască misiunea răscumpărării cu uitarea. Singura salvare de povara nedreptății celorlalți este ușurarea sufletească prin eliberarea minții de orice gânduri: „...voiam să mă evit pe mine și gândurile care mă obsedau...” (Kundera 2003, 432). Izbăvirea miraculoasă totuși nu e posibilă, căci eroul își construiește iarăși o nouă teorie a resuscitării nostalgice a dragostei față de lumea veche și îndepărtată a satului natal, a frumoaselor clipe ale tinereții și a spiritului etnofolcloric. Deși de acum reușește să refacă unele valori devastate ale vieții sale: îl invadează „dragoste duioasă față de această lume pe care în urmă cu ani o părăsisem cu desăvârșire” (Kundera 2003, 433) și îl cotopește simțământul caldei camaradiei, care îi repugna anterior, reînvie în el ura față de vârsta neadulților, prezentă prin vacarmul publicului consumator. Conservarea simbolică a trecutului frumos, unicul refugiu, este, de fapt, o cădere care aduce cu sine spaima existențială și „povara neclară a propriei mele vinovății” (Kundera 2003, 444).

În romanul *Lentoarea* autorul subminează ironic societatea occidentală crepusculară, aflată în plină manifestare a unui neohedonism consumerist greu de suportat, care e simulacru inferior al libertinajului senzual și spiritual al secolului al XVIII-lea. Formula romanescă fundamental ironică, spațiu privilegiat al paradoxurilor, demistifică excesele noii ideologii – *judoul moral* politic exhibiționist, care alterează iremediabil sistemul etic postmodern.

Contrapunctiv angajat, pentru a releva diferență în integrarea socială a valorilor etice și distanța istorică de funcționare a lor, secolul al XVIII-lea e resuscitat ca epocă a eliberării practicii iubirii de *tirania regulilor morale*, atitudinea libertină fiind o convenție de respectare

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

cu finețe și eleganță a ceremonialului organizat al cuceririi prin conversație. Iar cavalerul are înțelepciunea zăbovei și cunoaște tehnicile temporalizării stăpânite.

Secolul al XX-lea pare a revigora aceeași atitudine libertină, dar, de fapt, este epoca altor plăceri, a condiției umane trăite sub ochiul camerei de vederi, cultivată abil; „veacul balerinilor” care își transformă viața în operă, au plăcerea să se exhibe în fața unui infinit abstract, fără chipuri, sunt mândri că au intrat în „Actualitatea Istorică Planetară” (Kundera 2004, 42). Epoca demonului vitezei, „Viteza este forma de extaz dăruită omului de revoluția tehnologică” (Kundera 2004, 1), aduce simulacre ale plăcerii, șuvoaie de evenimente confuze și lipsa siguranței de sine, uitarea pierzând speranța fericirii autentice care dă formă duratei. E relevant gradul mare al amestecului de norme duplicitare și etici contradictorii în relație cu etica colectivă și procesarea unor ambiguități moral-amorale multiple. Transformarea acțiunii morale în show recreativ postmodern nu ajunge să obțină ca efect declinul generalizat al tuturor virtuților, ci doar juxtapunerea unui proces dezorganizator cu un proces de reorganizarea etică, plecând de la normele individuale de îmbinare a unei logici entropice și regulative.

Grupul elitist Pontevin, evocat în roman, este un eșantion de umanitate în societatea dominată de balerini publici, care supune subversiunii sarcastice exhibiționismul artificial supramoralizant. Pontevin, văzând în omenire un izvor de voieșie, impune contradictoriu eticii societale un *judo amoral*, declarându-se liderul micului public pervers care adoră amoralitatea. Cele două forme antagonice: *judo moral* și *judo amoral* anunță noul mod de raportare la valori, noua reglementare socială a moralei.

Transformarea acțiunii morale în show recreativ, repudierea retoricii datoriei austere integrale duce la valorificarea și standardizarea masivă a plăcerii și efemerizarea conștiinței vinovate. Viteza dedramatizează sensului vinei, informația creează emoția și o diluează în același timp, sensibilitate este fluidă și nu intensificată. Accelerarea deplasării scade intensitatea trăirii în hipermobilitatea spectaculoasă. Suprapunerea mediatică a valorilor în apoteoza moralei sentimentului aduce la reciclarea acestora în legile spectacolului comunicării de masă; se minimizează sobrietatea și se maximalizează dorința. Nu mai funcționează morala obligației, ci una sentimentalomediatică, impresionată de spectacolul nenorocirii celuilalt. Pluralismul impune o morală ambiguă, furnizează multiple valori cu opțiuni personalizate, dar fără ca vreuna să aibă autenticitate. Preocuparea morală postmodernistă nu se exprimă în valori, ci, mai degrabă, în indignarea față de limitările libertății.

Dorind să se elibereze din cercul strâmt al vieții prin obținerea celebrității, personajele ce au avut roluri pasive în epoca totalitaristă se urcă pe marea scenă, jucând un rol artificial al destinilor triste mai nobile, se bucură de *condiția umană așa cum le este impusă*, fără să conștientizeze că „sunt surprinși de o lume care s-a transformat sub tălpile noastre într-o scenă fără ieșire” (Kundera 2004, 66). Revolta împotriva condiției umane pe care nu au ales-o este văzută ca ultimă soluție, dar și ea este vulgarizată și înțeleasă limitativ la „a face război aici” prin exhibarea nudității sau la „a conduce o zaveră fioroasă, haotică.” (Kundera 2004, 67).

În epoca condiției morale schimbătoare și precare a oamenilor înclinați spre iresponsabilitate, spre *ușurătate*, spre hedonismul cel mai accesibil, literatura își revendică dreptul de a statua regimul lucidității reflecției, de a redescoperi rațiunea de a fi a meditației și

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

a unei înalte și profunde intelectualizări a scrisului: „Într-o lume atinsă de agenții răului, în spațiul și în timpul unei demonii cuprinse de o frenezie irepresibilă, literatura a avertizat și a comentat, pentru ca invarianții narativi, evenimentul, ipostazele narrative, personajele, trama, climaxul acțiunii epice, logica compoziției și instrumentele comentariului (jocul, parodicul, satira, ironia, deriziunea, o inepuizabilă recuzită de semne ale limbajului și ale artelor non-verbale) să poată atrage atenția asupra prăbușirii în neant.” (Kundera 2004, 155).

Lentoarea kunderiana contrazice modernitate post-morală, definită ca ritm accelerat, demon al devenirii și al refuzului stabilității plăcerii și pledează pentru „plăcerea zăbovei” și pecetea fericită a discreției și libertății. Aceleași dezacord cu ostentația de-a dreptul teatrală a fețelor tinerilor captivi măștilor brutale și nemiloase, ce „se dăruiau cu o furie turbată barbariei și grosolaniei inumane” (Kundera 2003, 439) și mentalitatea noii epoci în care domină geniul uitării îl regăsim sugerat în *Gluma*, atunci când Ludvik conștientizează că între generația de tineri nonșalanți, egoiști, absolut neinteresați de istoria epocii negre, care nu-și dau osteneala să facă revizuirii etice, fiind preocupați de propria lor persoană, și generația *destinelor devastate*, care încearcă să-și reîntemeieze existența, regăsind valorile nevinovate, s-a format o discrepanță periculoasă pentru epoca consumerismului, ce adastă în eroare, căci e „o miopie înlocuită cu altă miopie” (Kundera 2003, 383).

Formulă esopică resuscitată de Nicolae Rusu în romanul *Șoboloniada*, bazată pe operația de selectare a unor parabole, care sunt metabolizate și apoi restituite metamorfozate cititorului, simplifică tentativa de exprimare a dezacordului față de contextul politic. Redimensionând propria tragedie, dar și istoria Basarabiei în epoca postsovietică, discursul figurativ al romanului secentrează pe un nou tip de comunicare aluziv, incitând paralelisme cu realități istorice și cu accepțiuni metafizice: „...înțelese că călcase nu pe coada vreunei șopârle pe care o poți lesne strivi sub talpa cizmei, ci pe coada unui balaur ce vărsa pe gură șuvoaie de vitriol, fulgere și fum de pucioasă” (Rusu 1998, 135). Revolta se manifestă prin intermediul registrului parabolic, formă de reactivitate împotriva experimentelor politice imperiale postsovietice, o supapă de rezistență, o strategie subversivă, dar și defensivă. În subsidiar se configurează o contramitologie, evidențiind aspirația spre rostirea adevărului. Adevărul absolut, concludent pentru destinul omului, este surprins sub forma aluzivă a parabolei.

Deși structura parabolică presupune îndepărtarea de trăirile prea personale, Nicolae Rusu riscă să creeze o formulă hibridă parabolică modernă în care mixează mărturisirea ambiguă, indirectă și experiențele esențial-umanecu obsesiile și experiențele personale. Autorul nu renunță la sine, esența nu precede existența, iar sensul parabolei nu e detașat de eul autorului. Este configurat arhitectonic, pe mai multe niveluri narrative, panopticul unei societăți umane în derivă, metabolizată în registrul parabolic incisiv și pătrunzător prin care se aruncă lucid dezaprobarea auctorială vehementă asupra unor conștiințe sau comportamente reprobabile. Scrisul său e dezvelire a unei realități terifiante care există istoric, dar și, desigur, în sine, autonom, detașată de un subiect: „nu mai avea niciun rost să ceară, să insiste, să bată pe la uși, chiar dacă scrie în Biblie că cine va bate i se va deschide – atâta timp cât poarta-i străjuită de Sarsailă, ea se va deschide doar pentru cei cu coarne” (Rusu 1998, 146). Nu e o proiecție ideală a subiectului, ci e o realitate fictivă ce se vrea atotcuprinzătoare. Parabola modernă nu pretinde

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

eliminarea realităților social-istorice, ci presupune o distorsiune a lor după nevoile unei estetici a revelării suprasemnificantului existențial: „În toate există o dreptate cerească, un echilibru universal, în caz contrar, lumea s-ar fi nărui de mult, s-ar fi destrămat în mici fărâme... Spiritul Suprem nu poate permite un dezzechilibru al lumii, în consecință, un haos universal, la fel cum unii șerpi, chiar dacă într/un moment de eclipsă își devorează propria coadă, nu se pot sugruma pe ei înșiși.” (Rusu 1998, 146).

Modelul parabolic care generează abstracția are drept finalitate semnificantul transmimetic, dar nu conceptual, ci fenomenologic, păstrând un grad suficient de ambivalență retorică și instituind pactul „între necesitatea de a fi înțeles și aceea de a rămâne neînțeles, de a coopera și de a destabiliza automatismele lecturii” (Maingueneau 2007, 56). Parabolismul urmărește autenticitatea provocatoare și opozițională care subminează canonul, construind în trepte, prin parcursuri individuale, parabole ale condiției umane, în reperele geo-politice, inducând particularul către general, cu o posibilă întoarcere asupra aplicațiilor particulare.

Romanele *Anglia, Anglia* de Julian Barnes (1998) și *Negustorul de începuturi de roman* de Matei Vișniec (2013) descoperă impuritatea și alterarea sistemului memoriei, oboseala istoriei lumii intertextuale care pune în comun memoriile, într-un interconectaj rizomatic, avertizând asupra primejdiei de a încerca să transformi ficțiunile în realități și jocurile în strategii politice.

Romanul lui Barnes configurează o heterocronie geocritică. Istoria socială și culturală, acumularea de memorii devine prin excelență vandabilă, element de propagandă, de marketing într-o autoînșelare permanentă care e *anacronism creativ*, spațializare a istoriei, proiectare a ei pe coordonata spațială în locul celei temporale.

Romanul lui Vișniec încearcă să surprindă haosul postmodern, să anunțe o trezire civică din delirul globalizării, să refacă memoria sfărâmată a unui secol orfan. Actualitatea e o formă de ficțiune, căci memoria colectivă nu mai are valențe culturale, ci post-uman-tehnologice, istoria umanității fiind stocată în memoria softurilor complicate ce colaborează cu scriitorii în materie de ficțiune, oferind situații și posibilități autoficționale complexe.

Prozatorii abordează problema memoriei nu ca pe un proces de codare și stocare a informației, ci ca pe o activitate socială, creând, fiecare în parte, geocritici ale țărilor care i-au format, Barnes –o Anglie anistorică, iar Vișniec –o Românie distopică, într-un postmodernism în care întoarcerea în timp a metaficțiunii istoriografice a devenit o realitate palpabilă. Memoria istorică este relativizată în dimensiunea sa imagologică, relevând atitudinea față de un loc prin imaginea lui în mintea consumatorului, devenind o memorie istorică, care îmbină socio-emoționalitatea turistului cu informația reorganizată politic. Romanele esențializează și particularizează alienarea globală. Este debordantă ironizarea atât a activităților cu o alură politică de propagare a intereselor de imagine ale Imperiului Britanic prin fondarea British Council, axate pe asigurarea prestigiului și succesului simbolurilor britanice, cât și a instituțiilor culturale ale României, ce se simt ofensate că nu au fost onorate cu un Nobel.

În romanul *Anglia, Anglia*, atunci când se uită ce „mai însemnase vreodată” (Barnes 2002, 303) *Anglia*, este încurajată o falsă amintire: *insula artificială*, proiect grandios al industriei turistice a mileniului al III-lea, menit să furnizeze satisfacția maximă prin

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

concentrarea tuturor atracțiilor turistice reprezentative ale Vechii Anglii pe o suprafață mult mai mică. Aceasta ar urma să permită o extraordinară economie de timp pentru turistul japonez sau american dornic să consume cantitatea maximă de istorie. Vechea Anglie, lăsată în umbră, decide retragerea țării din Uniunea Europeană și declară embargo economic împotriva restului lumii. Se creează provincii noi, pornind de la regatele heptarhiei anglo-saxone, iar, în cele din urmă, își declară independența de restul globului și de Mileniul al Treilea, schimbându-și numele în *Albion*. Este o reacție forțată provocată de colapsul economic, de depopulare și de răzbunare a Europei, încercări de a da înapoi ceasul istoric și al obiceiurilor sale. Dar inocența nu putea fi reinventată, căci ea este întotdeauna construită, grefată pe vechile neîncredere. Capacitatea farsei de a înlocui realitatea este dublă: *Anglia*, *Anglia* artificială și *Albionul desuet*, istovit de istorie, decăzut în stadiul medieval, ambele sortite dezastrelor inevitabile.

Memoria personală este afectată și ea de simulacre. Personajul Martha, unul din angajații în proiectul turistic, este în căutarea memoriei reale, neprelucrate, dar ajunge să se întrebe dacă „amintirea nu era un lucru, ci amintirea unei amintiri a unei amintiri, tot mai credea în lucrul acela autentic pe care îl numeam amintire. Nu știa dacă trebuie să își amintească sau să uite trecutul.” (Barnes 2002, 10). Ideea de puzzle contribuie la înfățișarea amintirilor difuze de la o vârstă fragedă, cu aerul lor fragmentar și cu crâmpie din alte experiențe. De fapt, uitarea este un păcat capital în acest roman care se anunță de la început a fi, în primul rând, despre memorie și în care puzzle-ul cu comitatele Angliei este prezentat ca fiind cea mai veche amintire a Marthei.

Scriitorul extinde tema memoriei la nivel macrosocial, ca istorie. Pradă, probabil, unei ambiții rezultate dintr-o similară traumă din copilărie, Sir Jack Pitman încearcă să recreeze pe Insula Wight o nouă Anglie, bazată pe sincronicitate istorică și confecționată corect după regulile unui puzzle similar (din care face parte și sondajul de opinie care stabilește cele cincizeci de chintesențe). O realitate artificială, cu așa zisul *plus de autenticitate*, nu poate decât să-i falsifice, în cele din urmă, pe oamenii care o locuiesc, și exact așa se întâmplă.

Barnes pune în discuție motivele care au determinat preferarea reproducerii unei opere de artă opere de artă însăși și descoperă „teama profund atavică pe care o trăim ori de câte ori ne aflăm față în față cu originalul. Nu știm unde să ne ascundem când suntem confrunțați cu o realitate alta decât a noastră, o realitate în aparență mai puternică și, deci, amenințătoare. Confruntat cu rivalitatea realității, cu o realitate mai puternică și mai profundă decât cea a propriului timp, el nu a avut de ales, în virtutea spaimei sale existențiale și a instinctului uman de conservare, decât să distrugă originalul!” (Barnes 2002, 66-67). O lume monocromă devine tehnicoloră – o țară care își amintește istoria: trecutul nu era niciodată pur și simplu trecut, era ceva ce dădea prezentului puterea de a trăi cu sine însuși. Monstruozitatea planificată și concepută de a reamplasa legendele în modernitate oferă posibilitatea de a alege între un „original” incomod și o replică mai comodă. Vremea, redusă demult la rolul de determinant al dispoziției personale, devine iarăși importantă.

În *Negustorul de începuturi de roman* Matei Vișniec satirizează complexele culturale românești, orgoliile scriitorului român în al cărui cod genetic este înscrisă necesitatea omologării recunoașterii de Occident. Obsesia literară națională privitoare la absența unui

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

român de pe lista laureaților Premiului Nobel declanșează o grevă a tăcerii pe timp de un an, uimind Europa și astfel cucerind notorietatea după care tânjea. Paroxismul atins de vanitate românoxistă se transformă într-un imens protest pe care deopotrivă scriitorii și publicul îl inițiază, nemulțumiți de opacitatea juriului Nobel care nu apreciază literatură română la justa ei „valoare vagă”, care aduce la abolirea autorității absolute a Occidentului. Se produce revoluția interioară a culturii românești, calificată de presă drept unica în istoria relațiilor umane, prin crearea unui premiu similar național, depășindu-se complexul cultural: nu se mai putea reproșa mediocritatea și mimetismul, dilema culturală și istorică dispăre, scriitorii nu simt nevoia omologării. România devine o țară atractivă pentru emoția socio-turistică interesată de exercițiu tăcerii, „exorcizare colectivă demnă de țară lui Dracula” (Vișniec 2013, 236), descoperind un potențial de inspirație inegalabil în Europa și repunând istoria în mișcare.

Romanul lui Vișniec este o reflecție despre cum ne construim noi viața deseori, trecând de la una la alta și lăsând până la urmă totul baltă. Omul și complexitatea ființei umane, contradicțiile ființei umane pot fi mai bine captate printr-un roman caleidoscopic în care autorul încearcă să surprindă haosul postmodern, să anunțe o trezire civică din delirul globalizării, să refacă memoria sfărâmată a unui secol orfan: „Omul contemporan, devenit un mutant genetic al societății de consum, este mai mult decât obsedat de începuturi, el are o *foame* de începuturi. Nimic ontologic sau metafizic în goana sa după începuturi, ci doar o fugă de responsabilitate, o evitare a implicării în profunzime, o plăcere de a *surfa* pe suprafața vieții. Societatea apasă butonul *fast-forward* din ce în ce mai des, refuzând să înfrunte dificultățile inițierii treptate. Iată *punctul de plecare* al romanului meu, în care încerc să observ evoluția unui nou tip de drog social: dependența de iluzia începutului. Și de ce să nu scriu, într-o lume în care doar începuturile sunt tentante, un roman format numai din *începuturi*?” (Țurlea 2015). Reabilitând o veche metodă de a prezenta lumea sub formă de caleidoscop: sărind de la una la alta și, în același timp, păstrând întregul, scriitorul încearcă să provoace prin construcție, să propună construcții interesante, construcții labirint, cu false intrări și false ieșiri, cu fire care se leagă din nou. *Stilul vraiște* mai poate aduce noutate în această lume în care s-a inventat totul. Romanul este despre traficul de începuturi de roman, cu prima frază memorabilă care asigură uneori succesul cărții, implantarea ei în memoria veșnică a lanțului de cititori.

Scrierea nu se bazează pe memoria personală, ci pe capacitatea de transcriere, reproducere decalată în timp a gadgeturilor-plasture, soldată cu pierderea intimității și manipulare. Lumea reală nu interesează, umanitatea fiind împinsă într-un fel de ficțiune, uzină de ficțiune, de mituri moderne. Se ajunge la starea-limită a istoriei umane, gadgeturile se povestesc pe sine, scriu romane pentru umanitate, dar și pentru noua generație de computere sinaptice autonome: „Să nu fiți uimit dacă într-o bună zi librăriile nu vor mai vinde romane, ci computere concepute să scrie romane, în funcție de fantezmele dumneavoastră secrete. Absolut nimeni nu va mai fi interesat de cărțile altuia, ne vom citi propriile noastre romane, comandate dispozitivelor personale de scris autoficțiune. Toți vom fi scriitori. Talentul nu va mai fi un privilegiu. Iar cei mai vanitoși sau mai frustrați dintre noi vor încerca, poate, să angajeze și câte o ființă umană căreia să-i ceară să citească romanele scrise în numele nostru de către softuri sofisticate. Acești cititori de profesie – ei înșiși scriitori, la rândul lor – vor fi atât

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

de rari, încât vor cere să fie plătiți foarte scump, iar uneori, chiar cu prețul vieții” (Vișniec 2013, 278). În epoca *romanelor path* industriale, scriitorul pledează pentru *romanul artizanal* și consideră că literatura poate atenua spălarea creierilor operată de societatea de consum, de mode, industria de divertisment și noile tehnologii.

Memoria softurilor nu este amenințătoare pentru personajele-scriitor care sunt convinse de faptul că tehnologiile le reorganizează în bine existența. Romanul explorează noi zone ale raportului dintre emoție și semn, fiind o cantitate de timp a scriitorului și a cititorului: victorii în timp care durează. Devorat de imixtitudinea altora în ființă, autorul descoperă memoria computerului ca formă de scurgere directă din creier pe ecran a unei bune părți din sine ce rămâne sub forma cuvintelor. Computerul și grădina sunt forme de apărare de sentimentul de risipire în sute de mii de direcții.

Guy Curtois, negustorul de începuturi de roman, nu vrea să se lase înghițit de fatalitatea urgenței inventată de modernitate: mesaje electronice, telefonul mobil, mesageria electronică, sisteme de interconexiune rapidă și insistă să păstreze genul epistolar, preferând registrul scrierii tradițional: cu stilou. Pentru el cartea este o bucată de creier ambulant, un fragment de creier pus în circulație.

Un alt personaj Bernard, membru al clubul negustorilor de începuturi de roman, are oroare de memoria infernală anormală care reține tot: cuvinte gesturi, imagini. El are teamă de digitizarea tezaurului concentrat pe stick-uri, considerând că e o aberație îndesarea valoroasei memorii istorice, supunerea ei tehnicii moderne amenințătoare.

Pentru personajul M. chiar și ședințele de zbor în somn îi lasă în memorie un gust de extaz și de improvizare, el are intuiția că ele sunt programate de departamentul viselor, ai cărui gardieni ai realității perturbă visele ca alternativă la viață. Demolând tentațiile nostalgice se creează un nou raport social între viață și vis, captarea întregului în regim de concomitență capătă dimensiune practică. Încercând noul program Easy Teller, mașină extrem de sofisticată, căci întreaga istorie a umanității se află în memoria ei, scriitorul află stupefiat că ea poate să-i ofere ca opțiune alegerea nivelului originalității, cum ar fi familia de originalitate Wilde, Kafka, Murakami, Buzzati, care au mult spirit și uneori amestecă fantasticul cu oniricul, gustul pentru absurd și insolit cu o imensă capacitate de observare a realității în profunzime. Scrierea Patch cu senzori plasturi, care captează toate emoțiile cotidiene și scriu pentru tine, este o formă evoluată cu mari posibilități autoficționale. Tehnica monstruoasă, deși mizează pe o vizibilitate mare, filtrează și organizează masa de informație, formând un ansamblu narativ pentru texte abandonate, neterminate. Veridicitatea stranie aduce senzația de furt masiv vampiric de persoană, căci nu se bazează pe memoria personală, funcționând manipulator, transcriind în cuvinte povestea a două *patchuri*, căci nimeni nu dispune de așa capacitate de stocare, nimeni nu este capabil să reproducă decalat în timp chiar tot ce s-a spus, toate emoțiile simțite, gesturile.

Personajul X care trăiește un timp post-apocaliptic, încearcă să refacă normalitatea alegându-și epoca pentru lecturare – ziare din anii '60-63 pentru optimismul social, economia prosperă, multe evenimente culturale.

Romanele-parabole postmoderne speculează fătîș dislocarea istorică și consecințele ei ideologice: pierderea sau satelizarea realului în societatea consumului, unde sunt proliferate

Iulian Boldea, Dumitru-Mircea Buda (Editors)

CONVERGENT DISCOURSES. Exploring the Contexts of Communication

Arhipelag XXI Press, Tîrgu Mureș, 2016

ISBN: 978-606-8624-17-4

Section: Literature

lumi cu realități care se autogenerază și se autooglinesc. Istoria ca politică a trecutului este o ficțiune, având doar consemnări textualizate atunci când referențialul real este abolit, oferindu-se șansă doar simulacrelor simulării.

BIBLIOGRAPHY

Barnes, Julian. *Anglia, Anglia*. Iași: Polirom, 2002.

Kundera, Milan. *Gluma*. București: Humanitas, 2003.

Kundera, Milan. *Lentoarea*. București: Humanitas, 2004.

Maingueneau, Dominique. *Pragmatică pentru discursul literar*. Iași: Editura Institutul European, 2007.

Rusu, Nicolae. *Șoboloniada*. Chișinău: Litera, 1998.

Țurlea, Stelian. *Matei Vișniec: „Literatura forează întotdeauna mult mai adânc în contradicțiile umane decât toate celelalte discipline ale spiritului”*. În: Ziarul de duminică, 30 ianuarie, 2015. <http://www.zf.ro/ziarul-de-duminica/matei-visniec-literatura-foreaza-intotdeauna-mult-mai-adanc-in-contradictiile-umane-decat-toate-celelalte-discipline-ale-spiritului-de-stelian-turlea-13794335>. (vizitat la 10.10.2016)

Vișniec, Matei. Negustorul de începuturi deroman. București: Cartea Românească, 2013